

voor de tweede (en laatste) maal haar eigen Godsgeloof dreigde te ontvallen.¹ Zij overwoog, stappen te ondernemen opdat haar in 1901 gesloten huwelijk ontbonden zou worden. Echtscheiding! Maar echtscheidingen waren in die tijd weinig talrijk² – de katholieke moraal leerde ze in het geheel niet toe en ook de meeste protestanten beschouwden ze als ongeoorloofd. Die ministers die van het voornemen van de koningin vernamen, waren van mening dat het, werd het uitgevoerd, een zware slag zou toebrengen aan de positie van het Oranjestad en dus, zo zagen zij het, aan het gehele Nederlandse staatsbestel – er werd aan de koningin duidelijk gemaakt dat haar in haar positie als staatshoofd niet anders restte dan zich bij de ernstige moeilijkheden die zich in haar persoonlijke sfeer voorgedaan hadden, neer te leggen en deze, mochten zij zich blijven voordoen, innerlijk en uiterlijk zo goed mogelijk op te vangen.

De geloofsverdeeldheid die zich tussen de koningin en haar gemaal voorgedaan had, bleef bestaan, maar werd na enige tijd in wederzijds respect geaccepteerd, zodat het huwelijk in dat opzicht weer een harmonische basis kreeg; er kwam overigens in de levenswijze van de prins geen wijziging. Diens situatie werd moeilijker dan tevoren doordat hij, die tot november '18 een aanzienlijk jaargeld ontvangen had van zijn neef, de groothertog van Mecklenburg, nadien, toen alle Duitse vorsten hun positie en emolumenten verloren hadden, financieel volledig afhankelijk geworden was van de koningin (bij zijn huwelijk was hem geen toelage uit de staatskas gegeven). De gelden die zij te zijner beschikking stelde, waren hem niet voldoende; menigmaal werd hij genoopt, bij vrienden geld te lenen, maar daarmee kwam hij niet steeds uit de moeilijkheden; er deden zich gevallen voor waarin personen die bij de escapades van de prins betrokken waren geweest of daar kennis van hadden en die wisten voor hoe kwetsbaar de koningin haar eigen positie hield, zich met brutale chantagebrieven rechtstreeks tot háár richtten. Hoe kon dan een publiek schandaal voorkomen worden? De koningin had behoefte aan een vertrouweling op wiens discretie

¹ Toen zij dertien jaar was, had zij de eerste geloofscrisis gekend, nadat een geleerde die haar les gaf, tegen haar gezegd had: 'Je hebt toch niet *werkelijk* geloofd, dat de wereld in een week geschapen is!' 'Zo groot was mijn nood geweest zonder God . . . , dat mijn toen genomen besluit: '*dat nooit meer*' zó vast stond, dat ik', zo schreef koningin Wilhelmina in *Eenzaam maar niet alleen* (p. 70), 'op één kortstondige uitzondering na' (de crisis in het begin van de jaren '20) 'die niet minder pijngevend was en mij diep ongelukkig maakte, in mijn verdere leven geen tijd van zogenaamde Godverlatenheid en twijfel en strijd daartegen heb gekend.' ² Op een bevolking van 6,8 miljoen zielen waren er in '20 in Nederland 1 962 echtscheidingen, in '76 op een bevolking van 13,8 miljoen 20 889.